

УДК 378.147

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ МОТИВАЦІЙНИМИ КОМПОНЕНТАМИ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНИХ ВНЗ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

©Кравець О.О.

Таврійський державний агротехнологічний університет

Інформація про автора:

Кравець Олена Олександрівна: ORCID0000-0001-5622-8969; el.kravets@yandex.ru; старший викладач кафедри іноземних мов, Таврійський державний агротехнологічний університет, пр. Б.Хмельницького, 18, М. Мелітополь, Запорізька обл., 72310, Україна

Здійснено аналіз типів навчальної та професійної мотивації, які впливають на активізацію навичок студентів до вивчення іноземної мови. Методом соціологічного опитування студентів інженерних спеціальностей немовного ВНЗ першого та другого курсів виявлені найбільш активні мотиваційні компоненти, розглянуті та проаналізовані типи психологічних мотивів, встановлена взаємозалежність між психологічним станом студента та видами його мотивації і впливу цього зв'язку на кінцеву діяльність. Проведено порівняльний аналіз відповідей студентів на питання анкети після проведення експерименту, який враховував найбільш значущі для студента види мотивації і включав методичний матеріал, використаний на занятті з іноземної мови з урахуванням мотиваційних компонентів та психологічних особливостей студентів. Запропоновані типи академічної діяльності у вищому навчальному закладі, які дадуть можливість мотивувати студентів немовних ВНЗ із низьким рівнем знань іноземної мови до вивчення предмету і розуміння його необхідності в майбутній сфері діяльності.

Ключові слова: навчальна та професійна мотивація, психологічні особливості, мотив досягнення, мотив самоідентифікації, змішані типи мотивації.

Кравець Е.А. «Анализ взаимосвязей между мотивационными компонентами и психолого-педагогическими особенностями студентов инженерных вузов при обучении иностранным языкам»

Осуществлен анализ типов учебной и профессиональной мотивации, влияющих на активизацию навыков студентов при изучении иностранных языков. Методом социологического опроса студентов инженерных специальностей не языкового вуза первого и второго курсов определены самые значимые мотивационные компоненты, рассмотрены и проанализированы типы психологических мотивов, установлена взаимозависимость между психологическим состоянием студента, типами его мотивации и влиянием этой связи на конечную деятельность студента. Был проведен сравнительный анализ ответов студентов на вопросы анкеты после проведения эксперимента, который учитывал самые значимые для студента типы мотивации и включал методический материал, использующийся на занятиях с учетом мотивационных компонентов и психологических особенностей студентов. Предложены типы академической деятельности в высшем учебном заведении, которые дадут возможность мотивировать студентов не языковых вузов с низким уровнем знаний иностранного языка к изучению предмета и понимания его необходимости в будущей сфере деятельности.

Ключевые слова: учебная и профессиональная мотивация, психологические особенности, мотив достижения, мотив самоидентификации, смешанные типы мотивации.

Kravets O. "Ananalysis of interrelation between motivational components and psychology and educational characteristic of engineering students studying foreign languages"

The paper shows the practice analysis of professional and studying motivation that influence for the activation of students' practical skill when they study foreign languages. The most

meaningful motivational components are defined by the method of sociological poll of first and second year students. The types of psychological motivation are lighted. The interrelation between the students' psychological characteristics, types of their motivations and influence this connection on students' activity is established. The kinds of academic activities in the higher educational establishment which will give the possibility to motivate students for studying subject and realize its necessity in the future professional activity are suggested.

Keywords: professional and studying motivation, psychological students' characteristics, achievement motive, mixed motivation.

Поставка проблеми. На сучасному етапі розвитку євроінтеграційних процесів знання іноземних мов становить необхідну складову при навчанні студентів та формуванні їх професійних компетенцій. Підготовка майбутніх інженерів у сфері вивчення іноземних мов потребує від фахівців вільного володіння мовою для вивчення західних передових технологій, спроможності представити власні сучасні розробки на міжнародному рівні. Приймаючи до уваги галузевий стандарт підготовки інженерів-бакалаврів напряму «Процеси, машини та обладнання агропромислового виробництва», який включає цілий ряд умінь та навичок, що повинен мати майбутній фахівець цієї галузі, а саме:

- здійснювати ознайомче, пошукове та вивчаюче читання;
- здійснювати аналітичне опрацювання іншомовних джерел із метою отримання інформації, що необхідна для вирішення певних завдань професійно-виробничої діяльності;
- робити переклад іншомовної інформації під час виконання професійних обов'язків, використовуючи комп'ютерні системи автоматизованого перекладу та електронні словники;
- проводити усний обмін інформацією в процесі повсякденних і ділових контактів (ділових зустрічей, нарад тощо) з метою отримання інформації, необхідної для вирішення певних завдань діяльності;
- проводити обговорення проблем загальнонаукового та професійно-орієнтовного характеру, що має на меті досягнення порозуміння;
- проводити-презентацію в певній професійно орієнтовній галузі;
- розуміти монологічне повідомлення та будувати діалог у рамках визначеної сфери і ситуації спілкування [1, с. 41-43]

Для реалізації цих цілей студенту необхідна сильна мотивація, досягнення якої наразі є проблемою для вищих навчальних немовних ВНЗ, де в 90% навчаються студенти з сільської місцевості, які не мають загальної базової підготовки з іноземних мов. Відсутність необхідних знань неможливо компенсувати за ту кількість годин, яка відводиться на вивчення предмета і тим самим ускладнюється процес мотивації студентів. Наразі навчальне навантаження для спеціальності «Процеси, машини та обладнання агропромислового виробництва» складає 44 години практичних занять у першому семестрі і 46 годин практичних занять у другому семестрі та 30 годин практичних занять у третьому семестрі. Навчальне навантаження для спеціальності «Охорона праці» складає 44 години практичних занять у першому семестрі і 48 годин практичних занять у другому, і на цьому курс завершується. Завданням викладача є надати базову загальну підготовку, при цьому вести курс професійної іноземної мови, який не може стовідсотково враховувати відсутність необхідних знань у студентів, тому що повинен бути розрахований на рівень В2. Ми підкреслюємо, що без правильної мотивації здійснення цієї задачі не можливе.

Тому вважаємо доцільним вивчення тих типів мотивації та особливостей психологічного стану студентів, які дадуть змогу підвищити інтерес майбутніх інженерів до вивчення іноземних мов та досягнути рівня В2, що вимагається сучасними потребами вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної мотивації та мотивації педагогічної діяльності досліджувалося Айсмонтасом Б.Б., де під професійною мотивацією розглядалася система спонукання до цієї діяльності. Автор справедливо зауважує, що «професійна мотивація визначається не тільки правильністю вибору

професійного шляху і ступенем трудової діяльності та задоволеністю результатами свого труда, але й успішністю професійного навчання». При цьому вчений наголошує, що студента можна навчити, якщо приймати до уваги два фактори: рівень розвитку когнітивної сфери та мотиваційної сфери особи [2]. Психологічні характеристики особистості вивчалися в роботах А. Маслоу, де мотивація розглядається як «вивчення первинних цілей або бажань, або потреб людини» [3, с.48].

Особлива увага надавалася автором статті аналізу класифікації Р.Валлеранда, який наголошував, що особистість може перебувати в трьох мотиваційних станах: стані внутрішньої мотивованості, зовнішньої мотивованості та стані амотивації. Останній стан особливо вивчався при дослідженні засобів для підвищення мотивації. На наш погляд, при вивченні мотиваційних компонентів неналежна увага приділялася дослідженню психолого-педагогічних особливостей студентів.

Постановка завдання. Метою статті є визначення найбільш значних типів навчальної та професійної мотивації в залежності від психологічного розвитку особистості студента; виділити три типи академічної діяльності у вищому навчальному закладі, які дадуть змогу мотивувати студентів немовних ВНЗ із низьким рівнем знань іноземної мови до вивчення предмету і розуміння його необхідності в майбутній сфері діяльності.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу типів мотивації до розгляду бралися такі психологічні мотиви [2]:

- мотив самоствердження, який включає бажання відігравати значну роль у житті суспільства;
- мотив ідентифікації з іншою людиною;
- процесуально-змістовний мотив, коли людина спонукається до діяльності самим процесом та змістом діяльності, не приймаючи до уваги зовнішні фактори;
- мотив саморозвитку;
- мотив досягнення, що, за твердженням А. Маслоу, є прагненням до повної реалізації своїх здібностей та бажання відчувати свою компетентність [3, с.57];
- просоціальні мотиви, які є важливими для суспільства;
- мотив афіліації, який проявляється в бажанні спілкуватися із суспільством не тільки своєї країни, але й країн світу;
- мотив впливу суспільних змін у країні на ставлення населення до вивчення іноземних мов.

Методика визначення значущих мотивів включала проведення анкетування студентів першого курсу у 2014 та 2015 роках. В опитуванні брали участь 230 студентів у віці 17-18 років у 2014 році та 200 студентів у 2015 році. 80 відсотків студентів мешкають у сільській місцевості, із них за результатами вхідного тесту знань, який включає базову програму середньої школи і проводиться на першому занятті з іноземної мови, рівень знань студентів такий: рівень B1, який вимагається шкільною програмою, у 2014 році не має жоден із респондентів, у 2015 мають два студенти, які проживають у місті. Практично 95 відсотків мають рівень A2 у 2014 році і вже 69 відсотків у 2015 році. Щодо рівня A1, результати вхідного тесту свідчать про погіршення рівня знань: у 2014 році, цей показник складав 5%, а у 2015 зріс до 31%.

За результатами опитування ми отримали такі дані: в 2014 році спонукальними мотивами були такі:

- мотив самоствердження – 13,8%;
- мотив ідентифікації з іншою людиною – 8,8%;
- процесуально-змістовний мотив – 10%;
- мотив саморозвитку – 39,8%;
- мотив досягнення – 27%;
- просоціальні мотиви – 17,3%;
- мотив афіліації – 29,1%;

ПРОФЕСІЙНА ПСИХОЛОГІЯ

• мотив впливу суспільних змін у країні на ставлення населення до вивчення іноземних мов – 10%.

Аналіз даних у 2015 році засвідчив такі зміни:

- мотив самоствердження – 15%;
- мотив ідентифікації з іншою людиною – 8%;
- процесуально-змістовний мотив – 10%;
- мотив саморозвитку – 25%;
- мотив досягнення – 24%;
- просоціальні мотиви – 15%;
- мотив афіліації – 40%;

• мотив впливу суспільних змін в країні на ставлення населення до вивчення іноземних мов – 40%.

Спираючись на результати опитування, вважаємо доцільним на заняттях з іноземної мови використовувати навчальний матеріал з урахуванням отриманих типів мотивації. Аналізуючи відповіді студентів, можна зробити висновки, що події в країні відіграють важливу роль у ставленні молоді до навчання. На заняттях треба підбирати вправи, які не тільки направлені на розвиток лексико-граматичних вмінь, а викликають у студентів бажання працювати з цим матеріалом, займатися самостійно та шукати додаткову інформацію з теми. Такі матеріали, якщо брати до уваги результати по мотивах самоствердження, досягнення, саморозвитку, можуть включати сучасні досягнення молодих учених, бізнесменів, людей, які почали працювати, маючи тільки знання та хорошу освіту, й досягли успіхів у своєму житті. Необхідно звертати увагу на досягнення наших учених, які знайшли визнання закордоном. Такі вправи повинні носити інформаційно-розвиваючий характер. Актуальним є створення презентацій та їх обговорення, створення постерів із подальшим проведенням постер-сесії, на якій студенти презентують свої роботи та відповідають на запитання аудиторії; проведення науково-практичних конференцій, де студенти мають змогу послухати про наукові розробки іноземною мовою старшокурсників, магістрантів та самим взяти участь.

Постер-презентація – це саме той вид діяльності, який мотивує студента до подальшої дії. Постер-сесія – це представлення за певними правилами своїх наукових доробок у формі постерів (плакатів) широкому колу слухачів. Обов'язковим елементом постер-сесії є дискусія. Метою цього типу діяльності є представити більшу кількість проектів великій аудиторії, привернути увагу та надати можливість учасникам добре ознайомитись з інформацією та ефективно поспілкуватися з авторами, які готові протягом 5-10 хвилин зробити презентацію свого постеру та відповісти на всі запитання слухачів.

Дослідження Тітової О.А. та Жукової Т.В. [8,с.216] показали, наскільки цей вид діяльності може мотивувати студентів до вивчення іноземної мови. Анкетування слухачів магістратури було проведено після підготовки та презентації постерів. Метою було з'ясувати, наскільки корисною стала ця діяльність, а також виявити труднощі, які виникали під час роботи.

Приклад анкети

1. Яких умінь та навичок, на Вашу думку, Ви набули (які вміння та навички Ви розвинули) під час підготовки до постер-сесії? Оберіть 5 із запропонованих; розмістіть їх, від найбільш до найменш важливого:

- уміння аналізувати;
- уміння логічно мислити;
- уміння вирішувати проблеми;
- уміння засвоювати нові ідеї;
- уміння зрозуміло повідомляти свої ідеї та думки аудиторії;
- навички використовувати невербальні засоби комунікації: міміку, жести, інтонацію;
- уміння переконливо аргументувати свою позицію;

- уміння установлювати контакт з аудиторією та підтримувати його;
- уміння слухати та брати участь у дискусії;
- здатність брати на себе відповідальність за рішення поставлених задач;
- готовність до перегляду своєї точки зору під впливом нових обставин;
- здатність приймати та враховувати точки зору співрозмовника.

2. Чи вважаєте Ви, що набуття цих умінь і навичок у такому виді діяльності полегшить Вам вивчення іноземної мови та може мотивувати до її подальшого вивчення? Напишіть, що у форматі постер сесії є привабливим для Вас.

В анкетуванні взяли участь 28 магістрів інженерного напрямку. Майже половина респондентів (53%) серед перших трьох умінь вказали вміння аналізувати; вміння зрозуміло повідомляти свої ідеї та думки аудиторії, а також навички усвідомленого використання невербальних засобів комунікації; 28 % виділяють уміння встановлювати контакт з аудиторією та підтримувати його, вміння слухати та брати участь у дискусії, готовність до перегляду своєї точки зору під впливом нових обставин; для 19 % важливим став розвиток уміння логічно мислити, формування готовності до перегляду своєї точки зору під впливом нових обставин та здатності приймати та враховувати точки зору співрозмовника. 88% указали, що участь у постер-сесії надала змогу побачити свої слабкі та сильні сторони, навчила самостійно знаходити та аналізувати матеріал, додала впевненості у своїх силах і показала, в якому напрямку можна розвивати свої вміння та навички при вивченні іноземної мови. Тобто ми наочно бачимо прояви мотивів самоствердження, досягнення і саморозвитку.

Для використання в навчанні мотиву афіляції доцільно заснування дискусійного клубу, на який запрошуються носії мови, що є дуже цінним для невеликих міст. Участь у дискусійному клубі надає змогу поспілкуватися з представником іншої культури, перевірити свої знання з іноземної мови, отримати інформацію про сучасний світ і можливість знайти своє місце в ньому.

За результатами змішаних типів мотивації вивчають професійну іноземну мову з метою в 2014 році (вибір допуслав декілька варіантів відповіді) :

- мати високооплачувану роботу та успішну кар'єру - 42,3%;
- працювати в міжнародних корпораціях - 30%;
- працювати закордоном - 18%;
- щоб не відрахували з ВНЗ - 16%;
- спілкування з іноземцями - 40,2%;
- саморозвитку та самовдосконалення - 31,3%.

На нашу думку, найбільш ефективними методами реалізації цих мотивів можуть бути такі: читання іноземної літератури за спеціальністю, методи інтерактивного навчання . зокрема ділові ігри, диспути, дискусії, конференції, проведення «круглих столів» із носіями мови, перегляд та обговорення відеофільмів. Такі методи значно активізують форми навчальної діяльності, бо, завдяки їм, студенти втягуються в спільну діяльність із досягнення мети, з'являється позитивний настрій та усвідомлення необхідності досягнення та вступу в цей вид діяльності разом із групою, зниження рівня тривоги та зняття психологічного стресу при веденні бесіди іноземною мовою. Усі ці фактори необхідно брати до уваги, готуючи навчальні робочі програми, підручники та методичні посібники. Значно підвищили бажання студентів вивчати іноземну мову і міжнародні практики і можливість взяти участь у програмах навчання закордоном.

У 2015 році проводилися повторне опитування студентів, які брали участь у опитуванні 2014 року. За цей час заняття проводилися з урахуванням усіх типів мотивації, які є вагомими для студентів. Була скорегована методика проведення занять та методичний матеріал, як пропонувалося вище. Наступні результати підтвердили доцільність змін та правильність вибору методів:

- мати високооплачувану роботу та успішну кар'єру - 45%;
- працювати в міжнародних корпораціях - 60%;

- працювати за кордоном - 70%;
- щоб не відраховали з ВНЗ - 16%;
- спілкування з іноземцями - 60,2%;
- саморозвитку та самовдосконалення - 40%.

Висновки. На ставлення студентів до вивчення іноземної мови впливає їхній низький рівень базових знань, невизначеність мотивів навчальної діяльності, невміння самостійно здобувати знання. З метою підвищення мотивації викладач повинен виявити серйозні для студента типи мотивації з урахуванням його психолого-педагогічних особливостей та готовністю розвивати нові мотиваційні підходи. Методичний матеріал, який використовується на заняттях, повинен викликати зацікавленість студента, бути корисним для його професійного та особистого розвитку, а отже, необхідно знаходити і застосовувати нові методики та методи викладання.

Список використаних джерел

1. Освітньо-кваліфікаційна характеристика. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра напряму підготовки 0919 "Механізація та електрифікація сільського господарства" : видання офіційне / М-во освіти і науки України // Галузевий стандарт вищої освіти України ; розроб.: Д. Г. Войтюк та ін. – Київ : [б. в.], 2005. – 161 с.
2. Профессиональная мотивация как фактор успешности профессионального обучения. Мотивация педагогической деятельности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://motiv-zitiv.com/publ/psikhologija_truda. – Назва з титул. екрану.
3. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб. : Питер, 2007. – 352 с. – (Мастерапсихологии).
4. Про схвалення Концепції реформування і розвитку аграрної освіти та науки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2011 р. № 279-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minagro.gov.ua.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А. Н. Леонтьев. — М. : Смысл; Академия, 2005. — 352 с.
6. Внутренняя и внешняя мотивации [Електронний ресурс]. — Режим доступа: http://www.newtomorrow.ru/motivation/vnutrennyaya_ivneshnyaya.php – Назв. з титула екрана
7. Айсмонтас Б. Б. Педагогическая психология : учеб. пособ. для студентов / Б. Б. Айсмонтас. – М. : МГППУ, 2004. – 368 с.
8. Тітова О. А. Навчання слухачів магістратури роботи з інформацією в процесі підготовки постер-презентації іноземною мовою / О. А. Тітова, Т. В. Жукова // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького. Сер.: Педагогіка. – 2014. – № 12. – С. 211-217.

References

1. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy 2005, *Osvitno-kvalifikatsiynak harakterystyka. Osvitno-profesiynna prohrama pidhotovky bakalavra napryamu pidhotovky 0919 Mekhanizatsiya ta elektryfikatsiya silskoho hospodarstva*, Kyiv.
2. *Profesionalnaja motivacija kak factor uspešnosti profesionalnogo obuchenija. Motivacija pedagogičeskoj dejatel'nosti*, < http://motiv-pozitiv.com/publ/psikhologija_truda>.
3. Maslou, A 2007, *Motivacijai lichnost*, Piter, Sankt-Peterburg.
4. Kabinet Ministriv Ukrainy 2011, *Pro shvalennja Kontseptsiji reformuvannja i rozvytku ahrarnoyi osvity ta nauky: rozporyadzhennja vid 6 kvitnja 2011 roku no. 279-r*, <www.minagro.gov.ua>.
5. Leontev, AN 2005, *Dejatel'nost. Soznanie. Lichnost*, Smysl, Akademija, Moskva.
6. *Vnutrennjaja i vneshnjaja motivacii*, <http://www.newtomorrow.ru/motivation/vnutrennyaya_ivneshnyaya.php>.
7. Ajsmontas, BB 2004, *Pedagogičeskaja psihologija*, Moskovskij gosudarstvennyj psihologo-pedagogičeskij universitet, Moskva.
8. Titova, OA & Zhukova, TV 2014, 'Navchannja slukhachiv mahistratury roboti z informatsijeyu v protsesi pidhotovky poster-prezentatsiyii inozemnoyu movoyu', *Naukovy yvisnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytet uimeni Bohdana Khmelnytskoho, Seriya Pedahohika*, no. 12, pp. 211-217.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2016р.